

GORALSKÉ KOMUNITY V ZRKADLE SČÍTANIA OBYVATEĽSTVA 2021

Sčítanie obyvateľstva sa na Slovensku opakuje každých desať rokov. Pre národnostné menšiny je to dôležitý akt, pretože čísla, ktoré z neho vychádzajú, definujú početnosť, a tým pádom kultúrnu, finančnú a politickú silu danej komunity. Je to dôležitá šanca prezentovať sa a byť videný.

Aktivisti z **goralskej komunity**, ktorá na Slovensku zatiaľ nie je uznaná ako národnostná menšina, sa rozhodli využiť práve túto platformu na odprezentovanie existencie a akcieschopnosti tejto komunity formou kampane na dopísanie goralskej národnosti v otázkach týkajúcich sa národnostnej príslušnosti. V našej krátkej analýze sa sústredíme na to, čo nám hovoria čísla zo sčítania o tejto komunite, aká je ich interpretácia, a k čomu to môže viesť v budúcnosti.

Kto sú Gorali

Slovo Goral je na Slovensku pomerne sporné, keďže sa na ňu viažu viaceré kategórie a interpretácie. V najširšom zmysle slova termín goral (s malým g) označuje obyvateľa horskej oblasti. V najužšom (a s veľkým G) ide o etnografickú skupinu žijúcu v hornatej pohraničnej oblasti medzi Slovenskom, Poľskom a Českom. Z jazykového hľadiska môžeme za Goralov považovať používateľov dialektu poľského pôvodu ktorý sa však vzdialil od poľských dialektov a priblížil sa k miestnym slovenským nárečiam.¹ Ideológia tu však zohráva dôležitú rolu, keďže Poľsko aj Slovensko majú zažité, praktizované vzorce komunikácie, pri ktorých kategorizujú Goralov ako Poliakov resp. Slovákov.

Goralská komunita na Slovensku ani v Poľsku **nemá štatút národnostnej menšiny** a je vo veľkej miere aj samotnými Goralmi považovaná za súčasť väčšinového, slovenského resp. poľského národa. Situácia je porovnateľná s dvomi komunitami ktoré na Slovensku sú oficiálne uznané ako samostatné národnosti, konkrétne ide o rusínsku a moravskú komunitu. V oboch prípadoch, rovnako ako v prípade Goralov, ide o slovansko-jazyčné skupiny nachádzajúce sa v geografickom aj kultúrnom priestore na rozhraní etablovaných

¹ Kontrík, A. (2013) „Gorali na Kysuciach“. In: Jesenský, M. (red.) (2013) *Gorali. Veľká kniha o Goraloch Oravy, Liptova a Kysúc*. Martin: Matica Slovenská, str. 163.

národov, patriacich do slovanskej jazykovej skupiny. Česko, Poľsko aj Ukrajina síce existenciu týchto identít rozoznávajú a aj s nimi v mnohých kontextoch pracujú, no uplatnenie si práv garantovaných oficiálne uznaným národnostným menšinám im neumožňujú. V prípade Slovenskej republiky je prístup k týmto skupinám nejednotný. Zatiaľ čo ľuďom hlásiacim sa k rusínskej, či moravskej národnosti je uplatnenie si menšinových práv umožnené, v prípade Goralov to tak nie je.

Nie je to problém iba symbolického charakteru. Gorali sa pri formovaní svojich kultúrnych organizácií a inštitúcií, výskume svojej kultúry ako aj rozvíjaní svojich jazykových prejavov nemôžu opierať o podporu oficiálnych štátnych inštitúcií. Z tohto následne vyplývajú v strednodobom hľadisku ďalšie legislatívne aj technické problémy. Goralské obce v súčasnosti nemajú perspektívu uplatnenia si dvojazyčnosti v úradnom styku, školstvo nemá vytvorené odborné podkladové materiály umožňujúce vytvoriť zložky s vyučovaním goralčiny, neexistujú osobitné fondy na podporu goralskej kultúry. Goralská kultúra sa dnes zachováva iba nezištnou prácou občianskych združení, folklórnych skupín a prostredníctvom občianskeho aktivizmu opierajúceho sa zväčša o súkromné zdroje. Pri uchádzaní sa o verejné zdroje sú takéto organizácie na rozdiel od organizácií z komunít uznaných ako národností odkázané na súťaž so slovenskými kultúrnymi organizáciami.

Pôsobením týchto faktorov sa dlhodobo a aktívne mení tak vlastný sebaobraz ako aj celkový spoločenský obraz a status Goralov ako kultúrne špecifickej komunity na území Slovenska. Reflektujúc danú situáciu, goralskí aktivisti v roku 2020 pripravili Memorandum Goralov Slovenska, v rámci ktorého sa dožadovali oficiálneho **uznania ich komunity** zo strany štátu. Sčítanie obyvateľstva chceli využiť na etablovanie týchto požiadaviek formou poukázania „na existenciu tejto národnosti a toho, že sa nájde kritická masa ľudí, ktorá je ochotná sa priznať k tejto etnicite“.²

Ako mobilizačný impulz sa z ich hľadiska dalo vnímať vytvorenie možnosti hlásiť sa k dvom národnostiam, nakoľko Gorali sa častokrát hlásia k dvojitej, slovenskej aj goralskej identite, ktorú takto mohli plnohodnotne vyjadriť. Na druhej strane, sčítanie sa udialo v období pandémie Covid-19, čo takmer úplne znemožnilo akúkoľvek kontaktnú kampaň lokálnych

² Bravis, J. et. al. (2020) *Goralská menšina chce byť uznaná*. Bratislava: Inštitút Mateja Bela. https://imb-bmi.org/wp-content/uploads/2020/10/imb_goralska_mensina.pdf

aktivistov. Táto národnosť zároveň nebola ponúknutá medzi možnosťami, ale respondent si ju musel uviesť sám v rámci kategórie „iná“, čo samo o sebe predpokladalo tak motivovanosť daného jednotlivca, ako aj detailnejšie poznanie úzu zapisovania etnickej identity v sčítaní.

Vzhľadom na fakt, že Slovensko neuznáva goralskú národnosť, pri prvej prezentácii výsledkov sčítania k uvedeniu údajov o tejto skupine nedošlo. Ľudí, ktorí si uviedli túto národnosť, klasifikoval Štatistický úrad SR (ŠÚ SR) ako ľudí so slovenskou alebo neznámou národnosťou.³ Údaje však zachované boli, a na požiadavku Inštitútu Mateja Bela boli nám sprístupnené. Nasledujúca analýza vychádza z týchto, oficiálnych – ale verejnosti doposiaľ nedostupných – údajov, ktoré sprístupníme na našej webovej stránke.

Početnosť Goralov podľa sčítania 2021

V sčítaní roku 2021 si **goralskú národnosť značilo celkovo 5273 ľudí**. Z nich menšia časť na prvom mieste (537) a väčšia na druhom mieste (4736). Tí, ktorí dali goralskú národnosť na druhé miesto, väčšinou ju kombinovali so slovenskou národnosťou. Vláda SR v júni 2022 schválila metodiku interpretácie dát ohľadom národnosti, v ktorom sa rozhodla, že odpovede na obe otázky na národnosť sa budú jednoducho a rovnocenne spočítavať.

Goralská komunita sa touto početnosťou umiestnila v pomyselnom strede poradia medzi národnosťami na Slovensku. Ľudia, ktorí sa rozhodli si uviesť ako svoju národnosť možnosť „goralská“ nad rámec možností uvedených v ponuke, takto dosiahli vyššiu početnosť, ako päť z oficiálne uznaných národnostných komunít na Slovensku, a tiež viac, ako vietnamská komunita, ktorá sa v týchto mesiacoch tiež snaží o oficiálne uznanie štatútu národnostnej komunity.⁴

Národnosti Slovenska	
Maďarská	456154
Rómska	156164
Rusínska	63556
Česká	45711
Ukrajinská	11037
Nemecká	8573
Ruská	8116
Poľská	5282
Goralská	5273
Vietnamská	3282
Moravská	2049
Chorvátska	2001
Srbská	1866
Židovská	1838
Bulharská	1552

³ Ku klasifikácii ako neznáma národnosť došla, ak respondent dal na dve otázky ohľadom národnosti kombináciu goralská a slovenská (v ktoromkoľvek poradí). V tomto prípade boli odpovede prekódované ŠÚ SR na slovenská a slovenská, čo je však v nesúlade s metódikou sčítavania. Takéto prípady potom boli riešené druhým prekódovaním na slovenská a neznáma na čo najplnšie zachovanie pôvodného zámeru respondenta.

⁴ Sliepková, P. a Ravasz, Á. (2022) *Vietnamská komunita. Nová menšina na Slovensku*. Bratislava: Inštitút Mateja Bela. <https://imb-bmi.org/wp-content/uploads/2022/08/IMB-Vietnamska-komunita-Nova-mensina.pdf>

Sčítanie nám ukázalo aj teritoriálne rozloženie tejto komunity. Drvivá väčšina Goralov žije v dvoch krajoch Slovenska, a to v Prešovskom (3713) a Žilinskom (1245). Ide o tradičné sídelné územia tejto komunity popri poľskej hranici, kde žije 94 % všetkých Goralov Slovenska (podľa sčítania). Aspoň jeden človek s goralskou identitou sa nachádza v 288 obciach v celej krajine, čo je takmer desatina všetkých obcí.

Kraj	Gorali	%
Prešovský	3713	70%
Žilinský	1245	24%
Bratislavský	121	2%
Košický	72	1%
Trnavský	40	1%
Trenčiansky	29	1%
Banskobystrický	29	1%
Nitriansky	24	0%

Goralská komunita má jasné oblasti koncentrácie aj v rámci zmienených krajov. V rámci Prešovského regiónu dominuje Spiš (okresy Kežmarok, Poprad, Stará Ľubovňa a do malej miery Levoča), kde žije dokopy 3637 Goralov. V Žilinskom regióne vidíme najvyššiu koncentráciu Goralov na Orave (okresy Námestovo, Tvrdošín a do menšej miery Dolný Kubín), kde sa ku goralskej národnosti hlásilo 1097 ľudí. Zastúpenie však má táto komunita aj na Kysuciach (76 ľudí) a Liptove (48 ľudí). Okrem prihraničných regiónov sa Gorali vyskytujú aj vo veľkomestách Bratislava (78 ľudí) a Košice (36 ľudí).

Okres	Gorali
Stará Ľubovňa	1909
Kežmarok	1453
Námestovo	827
Poprad	264
Tvrdošín	255
Bratislava	78
Čadca	69
Liptovský Mikuláš	39
Košice	36

Na rozdiel od niektorých menších, ktoré majú rozptýlenú populáciu, goralská identita sa do veľkej miery vyskytuje v špecifických obciach, v ktorých goralskí obyvatelia tvoria živé jazykové prostredie. Podľa sčítania existuje 13 takých obcí, kde podiel goralského obyvateľstva presahuje 15 %, čo je aktuálna hranica na dosiahnutie práv v oblasti použitia menšinového jazyka. Ide o spišské obce v okresoch Kežmarok a Stará Ľubovňa. V ďalších 14 obciach bola prekročená hranica 5 %. Obce s najväčším podielom goralského obyvateľstva sú Lacková (34 %), Hraničné (33 %) a Veľká Franková (32 %).

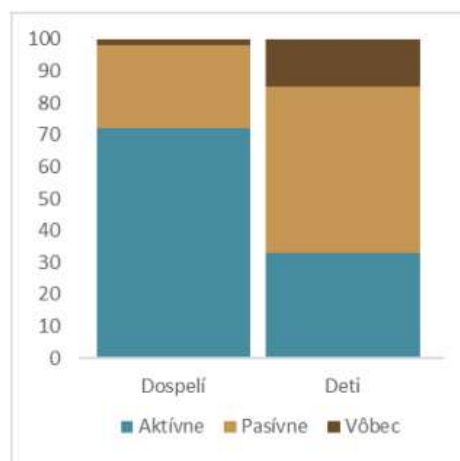
Obce s najväčším absolútnym počtom Goralov nájdeme tiež na Spiši. Ide o Novú Ľubovňu (572 ľudí), Lendak (529 ľudí) a Kolačkov (369 ľudí). Na Orave sa ku goralskej národnosti najviac ľudí hlásilo v Oravskej Lesnej (181 ľudí). Je celkovo 29 obcí a miest, kde sa k tejto národnosti hlásilo aspoň 50 ľudí. Ak skombinujeme tieto dve kritéria početnosti – aspoň 5 % obyvateľstva alebo aspoň 50 Goralov –, dostaneme sa ku zoznamu 36 lokalít na Orave a na Spiši. Tieto dnes tvoria gro goralskej komunity na Slovensku, žije v nich 4339 Goralov, čo je 83 % ich celej populácie. Zoznam a mapu obcí nájdete v prílohe tohto dokumentu.

Prečo sa uznanie Goralov dôležité

Dá sa domnievať, že celkové číslo 5273 ľudí – aj keď nie malé v porovnaní s niektorými ďalšími menšinami – stále predstavuje iba menšinu časť všetkých Goralov Slovenska. Kým pre príslušníkov ostatných menšín bol výber národnosti iba formou kliknutia na vopred ponúknutú národnosť, Goralí ktorí zareagovali na túto kampaň vlastnú národnosť museli vedome odlíšiť od tej majoritnej a následne si ju nad rámec ponúknutých možností dopísať. Nie je preto náhoda, že výsledky boli pre goralskú menšinu najviac priaznivé v regiónoch a obciach, kde robili osvetovú kampaň goralskí aktivisti či starostovia.

Túto domnienku posilňujú aj prvé výsledky z mapovania goralských komunit, ktoré v týchto rokoch uskutočňuje Inštitút Mateja Bela. V prvej fáze výskumu sme mapovali goralské (a rusínske) komunity v oblasti širšieho Zamaguria. Naše zistenia hovoria o tom, že v 75-ke mapovaných obcí nájdeme vyše 24 tisíc ľudí, ktorým naši respondenti (starostovia, úradníci, farári, občianski aktivisti) pripisovali aktívne alebo pasívne ovládanie goralských nárečí.⁵ V rovnakých obciach našlo sčítanie iba vyše 3439 Goralov. Je to takmer sedemnásobne menej, ako kvalifikovaný odhad miestnych respondentov. Ak by sme vynásobili celkový počet Goralov na Slovensku zo sčítania rovnakým koeficientom, tak by sme sa dostali k vyše 34 tisícovej komunite ľudí v nejakej miere sa hlásiacej ku goralskej identite alebo ovládajúcej goralské nárečia. Dá sa však domnievať, že v regiónoch, kde sa nekonala kampaň k prihláseniu sa ku goralskej národnosti (napr. Kysuce, Liptov, Orava) by reálne číslo mohlo byť ešte vyššie.

Atlas rozmanitosti Zamaguria hovorí aj o jednom významnom fakte. Kým medzi dospelými v goralských obciach rozumie goralskému nárečiu takmer každý (99 %), a aktívne ho používa až 73 %, medzi deťmi mu rozumie iba 89 % a aktívne nim rozpráva iba 38 %. Jasne to hovorí o skokovom rozdiely v tom, v akej šírke sa môžeme stretnúť s prejavmi tradičných jazykových foriem goralskej kultúry v bezprostredne za sebou

⁵ Ravasz, Á. a Kovács, L. (2022) *Atlas rozmanitosti Zamaguria*. Bratislava: Inštitút Mateja Bela. <https://imb-bmi.org/wp-content/uploads/2022/05/Atlas-rozmanitosti-Zamaguria.pdf>

nasledujúcich generáciách, ako aj o tom, že priestor na rozvoj a prípadnú šandardizáciu jazykových foriem prejavu goralskej identity na medzigeneračnej úrovni rapídne klesá.

Čo navrhujeme

Navrhujeme, aby na zvýšenie právnej istoty v oblasti uznania národnostných menšín prijala Národná rada SR zákon **definujúci pojem národnostnej menšiny**, ako aj proces uznania tohto štatútu.

Navrhujeme, aby Vláda SR **uznala goralskej komunite štatút národnostnej menšiny**, čo by mohlo v inštitucionálnej rovine v zásadnej miere pomôcť zachovať ako aj ďalej rozvíjať prejavy vlastného jazyka identity a kultúry.

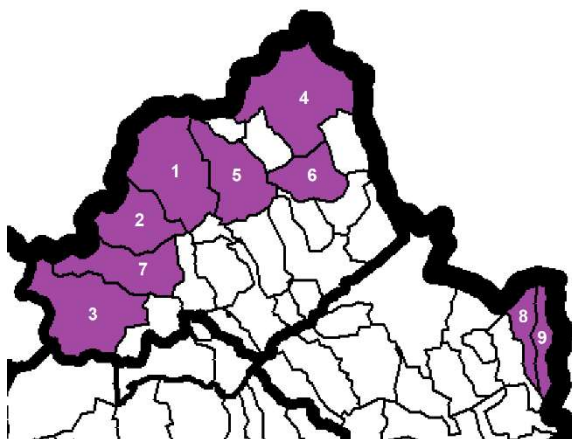
Navrhujeme **vytvoriť expertnú skupinu pre uplatnenie goralského jazyka v školstve a verejnej komunikácii** v obciach, kde má goralská komunita silné zastúpenie.

Goralskú menšinu navrhujeme zaradiť do zoznamu menšín, ktorých kultúra je finančne **podporovaná cez Fond na podporu kultúry národnostných menšín**.

Autori: Ábel Ravasz, Ľuboš Kovács

Príloha: Obce s goralským obyvateľstvom podľa sčítania v roku 2021

#	Okres	Obec	Gorali	%
1	NO	Mútne	106	3%
2	NO	Novoť	138	4%
3	NO	Oravská Lesná	181	5%
4	NO	Oravská Polhora	62	2%
5	NO	Oravské Veselé	64	2%
6	NO	Rabča	101	2%
7	NO	Zákamenné	99	2%
8	TS	Hladovka	89	9%
9	TS	Suchá Hora	146	10%

#	Okres	Obec	Gorali	%
10	KK	Červený Kláštor	43	20%
11	KK	Jezersko	9	12%
12	KK	Kežmarok	66	0%
13	KK	Lechnica	39	15%
14	KK	Lendak	529	10%
15	KK	Majere	9	8%
16	KK	Malá Franková	34	18%
17	KK	Matiašovce	130	16%
18	KK	Reľov	44	13%
19	KK	Slovenská Ves	51	3%
20	KK	Spišská Stará Ves	161	7%
21	KK	Spišské Hanušovce	106	14%
22	KK	Veľká Franková	109	32%
23	KK	Zálesie	15	18%
24	PP	Poprad	118	0%
25	PP	Ždiar	114	8%
26	SL	Forbasy	62	14%
27	SL	Haligovce	149	23%
28	SL	Hraničné	63	33%
29	SL	Kolačkov	369	29%
30	SL	Lacková	53	34%
31	SL	Lesnica	117	24%
32	SL	Mníšek n. Popradom	55	9%
33	SL	Nižné Ružbachy	68	11%
34	SL	Nová Ľubovňa	572	19%
35	SL	Stará Ľubovňa	166	1%
36	SL	Veľká Lesná	102	20%

